

Aipaturiko edizio saritu/zauritu horietako bi izan dira Joxe Austin Arrietaren *Graffiti*en *ganbara* poemarioa eta Joxean Agirreren *Elgeta* eleberri laburra. Azken honek eleberriaren izen bereko trikitilaria du protagonista eta *in crescendo* doan istorioa da, erabat gomendagarria, ti-ta batean irakurtzen den horietakoa.

Honaino gaurkoz satorrarenak. Ematen dizkiedan liburuak irakurtzen ez dituzteneko susmoa daukadanez, oraintxe noa bizilagunengana, kronika aldrebes honetan aipatu gabe utzi ditudan liburuak berreskuratzen. Izan ere, ahaztu egin zait esatea: liburuekiko ahalmen desjabetzailea mantentzen dut maileguan emanagatik ere.

Zer uste zenuten bada.□

IKUSKIZUNAK

IMANOL AGIRRE

MENDEBALDEKO BIZINAHIA

Mendebaldeko lurrek izan ohi duten ezezagun kutsu horren itzalean idatzi nahi nituzke hasierako lerrook. Aurreko hamarkadetan euskal ekialdean kokatu ziren lanbro arteko ikuskizun kutunak. Zuberoako Pastoralak, Maskaradak... urruneko lurren xarmak erakarri zuen Euskal Herria ezagutu nahi zuen oro. Benito Lertxundik Orhiko txoriaren kantua hedatzen zuen bitartean mendebaldea ahazturik, zokoraturik, bazterturik zegoen. Bizkaia maite koitadua.

Gaur, konplexu guztien gaineratik, Bizkaia, euskal mendebaldea, ari da espazioa berreskuratzen. Gorbeiaiko txoria ere kantu-kantari omen da. Hiru Trukuk, orain bi urte, plazaratu zituen mendebaldeko baladek sekulako oihartzuna jaso zuten. Ruper Ordorikak behin baino gehiagotan aitortu duenez, ezus-

te galant eta ederra izan da arrakasta. Emanaldi-kopuru nabarmena izan dute eta dagoeneko lan berria grabaturik dago. Udaberrian, Bizkaiko balada zaharrak berriz ere bolo-bolo ibiliko dira.

1996ko Araba-Bizkaiko Bertsolari Txapelketan ere bizkaiera protagonista izan zen. Sari eta guzti. Igor Elortzak bereganatu zuen ahalegin berezi honen saria. Berarekin batera aritu ziren beste bertsolari zaharrei eta gazteei txalo-zaparrada berro-berro eskaini zieten Arriaga leporaino bete zuten bertsotzaileek. Arriagaren izpiritua. Alfonso Irigoienek nahia. Bizkaieraren bizinahia.

Bizkaieraren aurkikuntza honetan ezin dugu ahaztu Oskorriek umeentzat argitaratu zuen kantu-bilduma. Euskal Herriko ume guztiak Katuaren Testamendua baitute eredu. Hara non eta katuak bizkaieraz idatzi zuen bere testamendua. Testamendua baino Bizkaia behar zuen bataio eta onespina izan zen. Hala bedi. □

JAKIN SARIAK

Iparragirre, Euskal Aktoreen Batasuna, Ercilla... eta Jakin sariak zergatik ez? Marketinga baino ez dago zenbait sariren gibelean. Publizitate hutsa eta norbere zilborraren goraipamena. Telebista-aurkezle hitzontzi honek, Glamourrez itsututa dagoen aktore horrek edota Euskal Herria Madrilgo probintzia baino ez dela uste duen antzerkigile hark sariotan izango du bazka. Salbuespenak ere badira baina oro har ikuskizun hutsalak direlakoan nago.

Dena den, nik aitortu behar dut Ercilla saria irabazi genuela orain dela hamar urte Maskarada teatro-taldean aritzen nintzenean. *Gastibeltzaren Karabinak* lanari esker euskal antzezlan onenaren sari merkea (ez baitago sosik ñigarriarekin batera) eskuratu genuen. Garai horretan euskal antzerkiak bizi zuen egoera tamalgarria salatu nahian agiri bat irakurri genuen saria errefusatu. Agiriaren ostean, banatzaileak saria jasotzeko behar genuela adierazi zigun, gutako norbaitek uko egiten

geniola gazteleraz xuxurlatu zion arte. Elkar ezin ulertze horrek Marx anaiak (Ercilla Hotelean) ekarri zizkidan gogora. Bertan Alfonso Sastrearen txaloak izan ziren egoera absurdo honen lekuko.

Aurten, Ercilla saririk esanguratsuenak Adolfo Marsillachek eta Encarna Pasok eskuratu dituzte. Zalantza izpirik ez dago egile hauen urratsez euskal antzerkigintzan. Eta bertoko askok pozaren pozez erakusten dute Bilboko ostatu garestian oparitutako saria.

Sari ederra ere hartu zuen Euskal Aktoreen Batasunak Euskal Telebistako zentsorearen hatsak bideo-operadorean bizkarra laztandu zuenean. «Sakatu botoia oraintxe!». Zuzeneko emanaldia hankamotz geratu zen aktore bakoitza bere boza bikoizteko duen eskubidea aldarrikatzera joan zitzaionean. *Goenkale*-n biztu zen sua, artean amata ezinik dabilena. Pausoka ekoiztetxearekin egin dugu topo. Edorta Jimenezek *Goenkale*-ko gidoigile ohiak ere badu zer kontatu eta zer salatu.

Doan denez gero, Jakin sariak zuen gustoko izatea espero. Euskal Telebista esparruari dagokionez, pantailan ez dagoen kultur saioari eman diogu. Euskal antzerkigintzan euskaraz baino lan egiten ez duen aktore horri eman nahi diogu baina oraindik ez dugu topatu, baliteke berandu ailegatu izana. Euskal Zineman hautagairik aurkitu ez dugunez datorren urterako lagatzea erabaki dugu.□

ESZENARA DATORRENA DATORRELA

Torito Bravo antzezlana izan da urte honetako estreinakoa. Antzerkiaren ataria zabaldu duena. Beraz, datozen zezenak datozela, ikusleok aurre egingo diegu eta. Aurten *Torito Bravo*-rekin batera beste hamabi ikuskarik izango dute dirulaguntza estreinatzeko. Eman dezagun laguntzarik gabe beste hiru ikuskari gehiago plazaratuko direla (oker ez banago, dagoeneko badira hiru baino gehiago prestatzen). Beraz, 1997an gutxienez hamabost bat antzezlana lehian arituko dira euskal eszenatokiaren puska bat bereganatzeko. Ba al dago 15 antzezlaneanen

tzako lekuri gure tauletan? Nork adierazi zuen antzerkigintza kinka larrian zegoela? Tradizio gutxiko alor honetan nola demontre uler daiteke sormenaren bizkunde hau?

Alfonso Sastrek berak berbiztu zuen eztabaida bukaezina *Ar-gia* aldizkariaren orrietan:

Euskal antzerkigintzarik, berez ez dago. Beste leku batzuetan badira bertako antzerkiak. (...) Eta zergatik hau? Nik ez dut erantzuna. batzuek diotenez euskal antzerkigile gutxi dagoelako. Beste batzuen arabera, berriz, taldeak falta direlako...

Patri Urkizuk, ordea, euskal antzerkigintza badela erantzun zion. Baina ez dela oholtza gainera heltzen zehazten zuen. Bi maila ezberdinetan aritu ziren. Maila literarioan ba omen dago testurik baina egungo estrenaldietan ez da euskal joera nabarmenik ikusten. Beraz, biek arrazoi dute, nonbait.

Torito Bravo Arriagan estreinatu zen Errege egunaren bezperan. Ekialdeko Erregeek erdaraz utzi zuten oparia, nahiz eta aktore biak euskaldun peto-petoak izan. Jaurlaritzaren dirulaguntza jaso dutenen artean zazpik gaztelera besterik ez dute erabiliko. Beraz, % 53 gaztelera, % 47 bi hizkuntzatan eta bat bera ere ez dago euskaraz soilik. Hau da gure debilidadea!

Gehienak helduentzako antzezlanak dira. Haurrentzako bi eta kale-muntaia bat. Osagai hauei hiru dantza ikuskizun gehitzen badizkiegu, hau da urte honetako menua.

Gaiei dagokienez, eskaintza anitza da. Txile, Neruda eta Allende, Maskaradaren eskutik. Komikia, Gasteizko Sobradunek moldatuko du. Clown garaikidea, Porpolek landuko. Shakespeare, Tanttakaren ausardia. Ubu bi, Legaleon T-ek eta Taun Taunek eratua, lehenengoa aktoreekin bigarrena panpinekin.

Burruka armatuaren ondorioei buruz, Barakaldoko antzokian ezarri berri den Eolo taldeak eztabaida sutua biztu dezake oso gasolina gutxirekin. *Los Abrazos Perdidos* antzezlanak (Euskadi saria) sekula irakurri dugun testurik ezkorrena taularatuko du. Irtenbide gabeko eszena.

Aitzitik, testu bikaina da *Torito Bravo* lanaren. Patxo Telleriak, itzal handiko aktoreak, gerizan gorde du bere luma zorrotza. Maskarada taldearen testurik hoberenak berak moldatu ditu: *Harrizko Aresti Hau*, *Marxkarada*, *Monstruo Sakratuak*. . . Telebistan ere aritu da *A Ze Parezan* eta *Jaun eta Jabe*-ren zenbait ataletan. Zezen-giroan ehundu duen azkena zezen-plaza bezain biribila da. Hitz jokoak eta metaforez jositako maisulana da. Berton sorturiko alegiarik xarmangarrietako bat. □

ANIMA

Begoña Vicario, euskal animazioak ematen duen izen —izar— berria dugu. Historia emankor baten azken begikatea. 1985ean *Kalabaza Tripontzia* aurrenekoa izan zen Juanma Berasategik zuzendua. Geroago, *Ipar Haizearen Erronka* (1991) eta *Itzule-ra* (1994) bere bigarren atala; *Ignatius de Loyola* (1993) eta hamaika laburmetraia. Animazioak behar duen lan nekeza kontuan hartuta bertoko ekoizpena ez da txantxetakoa. Gainera, kalitate arras ona erakusten duen lana dela nabarmendu behar.

Begoña Vicariok animazioko bi laburmetraia pantailaratu ditu joan den urtearen amaieran: *Zureganako Grina* (Lekeitioko Zinema Bileran saritua) eta *Pregunta por mí* (Goya saria; euskara entzun zen Espainiako zine-festa nagusian). Bietan arte-esparruan murgilduta dagoen profesional baten eragina nabaria da. Hareaz burutuak, kristal gaineko irudiak iradokizunak baino ez dira.

Egile bizkaitar honek Berasategirekin egin zuen lan, Moskun ikasi zituen hainbat teknika eta Gasteizen zorrotzu ditu animazio esperimentalaren sekretuak. Gaurko ordenagailuek ematen duten estetikatik oso urrun, Begoñak bide propio bati ekin dio. Orain arteko euskal joera arrakalatu berri du.

ANIMA zuten izena Basaurin burutzen ziren animazio-topaketek. Euskal Herrian bakarrak. Iaz umezurtz geratu ziren eta oraindik ez dakite berreskuratuko direnentz. Topagunearen inguruan elkarte bat eratu da eta Begoña Vicario mugimendu

honen partaide dugu. Honek guztiak marrazki bizidunen mugimendu bizia adierazten du. Oso profesional onak ditugu gurean eta agian ez diegu merezi duten begirunea erakutsi.

Amaitzeko bi zertzelada. *Pokahontas II*, Pausokaren animazio-bataioak ez zion goi-mailako kalitateari eutsi eta arinegi burututako emaitza dela esango nuke. Beste aldetik, Baleuko, Durangoko bideo-ekoiztetxe bat, ordenagailuz burututako animazio-filme luze bat ari da bukatzen. Irudi-kalitatea oso landua, gidoia eta errealizazioa estreinatzen den unean ikusiko ditugu. Orain arte dakigun apurra Estatu Batuetako multinazional batek erosi bide duela hiru dimentsioetako animazio hau. □

LEAOREN GEROKO THEATRUM-A

Rodrigo Leao geroari begira dago bere herria Atlantikoari begira dagoen legez. Portugalen joera handia izan da betidanik mundu berriak ezagutzeko eta gaurko musikagileek lehengo marinelen grina bera erakutsi dute. Madredeus-en sortzaileak datorren milurtearen aurrikuspina dakar Europan zehar bidaiatuko duen ikuskizunarekin. Portugalgo malenkolia berri honek ezin du izkutatu egun duen hedapen arrakastatsua. Europarren erraietan ondo ziztatu den estetika baita.

Leaoren ikuskizunean hitz eza dugu harrigarrien. Egilea sintetizadorearen aurrean jarririk, ez du ez agurrik ez azalpenik ematen. Komunikazioa musikaren bidez gauzatzen da. Eta konposizioetan ahotsak esku hartzen badu, beste instrumentoak bezalaxe jokatzen du. Azkenengo lanetan gainera, latina aukeratu du kantuetarako. Etorkizuneko komunikazioa ote da? Barakaldoko aretotik irten ginen asko bat gentozen jarra honen hoztasunarekin. Guztiz ederra baina...

Kolore beltzak, argi leunek eta ke-lainoek eszenaren magia sotarazten dute. Zortzi musikoen gainera Joa Pedro Diniz-en maskarak. Drama mingarri bateko maskara margotuak. Aurregi hits, goibel eta mehatxugarriak. *Theatrum* azken lanaren izenak berak deskribitzen du Portugalgo musikari honen sormen berria. Mundu berria bilatzen duen maisu baten abentura.

Azken bolada honetan Portugal aldetik dator berria. Euskal Herriko eszenatan Madreus, Dulce Pontes, Misia, Julio Pereira... Leaorekin baino lehenago gozatu ahal izan dugu hauekin. Jose Alfonsoren mitoaren uharari jarraitzen diote nabigatzailerriok. Fadoa edota musika berriak, untiaren markak ez du garrantzirik. Sentimendu sakonen isla baino ez da.

Rodrigo Leaok prentsaren orrietan eskaini zuen hausnarketa hau gustoko dut:

Baina oraindik badaude erabiltzen ditudan oso melodia simple batzuk, eta melodia hauek izan dezakete Portugalgo musikaren sustrairik. Uste dut eragin ugari ditudala egiten dudan musikan.

Euskal marinelen artean Mikel Errazkin dugu ozeano hauen maitale. Leaorekiko erakarpena suma dezakegu *Bostak arte* (1995ean plazaratua) lana entzundakoan. Ez du Portugalgo tristura barneratu, Irlandako uren poza nahiago. Sorotan Belesen hegaldiari amaiera eman eta hodeiertzari so, musika berrien zazpi itsasotan nabigatzeko prest antzematen dugu. □

SOZIOLINGUISTIKA

KIKE AMONARRIZ

EUSKALDUN BIRTUALAK

Duela hogeitabost bat urte arte, euskaldunak hizkuntza ezaugarri nagusien arabera multzokatu behar izan balira, multzo bat nagusituko zen beste guztien gainera: jatorriz euskaldun alfabetatugabe edo erdi-alfabetatuena, alegia.

Euskaldun hauek, euskaraz jaio, euskaraz hazi (zorte pisika bat zutenek erdaraz hezi), nola-hala bizi, eta seme-alabei lanaren zamaz gain, euskara uzten zieten (maiz beste hizkuntzarik